

Ni äger en K-märkt fastighet!

För att värna om Stockholms kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse har Stockholms stadsmuseum länge arbetat med att klassificera stadens byggnader. Genom att definiera och beskriva de enskilda husens kulturhistoriska värde kan dessa tillvaratas när byggnader byggs om och rustas upp eller när nya byggnader uppförs i äldre miljöer. Stadsantikvarien och kulturmiljöenheten på Stadsmuseet ansvarar för klassificeringen som används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bl. a. i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Fastigheter med bebyggelse klassificeras i fyra kategorier med hänvisning till deras kulturhistoriska värde och redovisas på kartor och register med färgerna blått, grönt, gult och grått. Klassificeringen omfattar hela fastigheten. Läs mer om stadsmuseets kulturhistoriska klassificering i bifogat faktablad.

Just nu pågår en inventering och klassificering av ytterstadens bebyggelse. Det har då framkommit att Er fastighet Lyckodrömmen xx i Hässelby gård har ett betydande värde som motsvaras av den näst högsta klassen, grönt. Detta innebär att bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Kulturhistorisk motivering och karaktärisering av Lyckodrömmen xx: Välbevarade radhuslängor med ursprunglig arkitektur samt tillhörande välgestaltade garage ritade av arkitekterna Jon Höjer och Sture Ljungqvist för Småstugebyrån i slutet av 1950-talet. Radhusen är goda och tidstypiska exempel på Småstugebyråns stora radhusproduktion från denna tid. Radhuslängorna utgör ett urval av de bäst bevarade radhuslängorna i ett större radhusområde med likartade hus i den nordvästra delen av Hässelby Gård.

Fastigheten ingår i en kulturhistoriskt värdefull miljö utpekad i Stockholms översiktsplan, detta innebär att särskild hänsyn skall tas till såväl helhetsmiljön som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde. I och med att byggnaden är grönklassad kan 3 kap 12 § i Plan- och bygglagen tillämpas, d.v.s. byggnadens kulturhistoriska värde får inte förvanskas genom ombyggnad eller andra förändringar. Tänk på att alla yttre förändringar kräver bygglov och för väsentliga inre förändringar ska en bygganmälan göras. Ni söker bygglov och gör bygganmälan hos Stadsbyggnadskontoret. Mer information hittar Ni på www.stockholm.se/sbk.

Läs gärna bifogat faktablad där Ni hittar en karaktärisering av den aktuella stadsdelen och tips om vad man som ägare till en kulturhistoriskt värdefull fastighet bör tänka på. Du hittar mer information på Stadsmuseets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard. Den aktuella byggnaden finns beskriven i Bebyggelseregistret, www.bebyggelseregistret.raa.se. Har Ni ytterligare frågor är Ni välkomna att kontakta Stadsmuseet. Med vänliga hälsningar

Ann-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie



1
Det välbevarade Ormängstorget med välgestaltade byggnader, ritade på 1950-talet av Ernst Grönwall. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.



2
De vinkelställda husen i Ekotemplet 3, vid Enspännargatan, bildar slutna gårdsrum med lekplatser och bevarad växtlighet. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.



3
De omsorgsfullt utformade radhusen vid Formansgränd byggdes 1956-1959. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.



4
Olle Engkvists monumentala familjehotell uppfördes mellan åren 1954 och 1967. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.



Hässelby gård

Information till Dig som äger ett kulturhistoriskt värdefullt hus i ytterstaden

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum ansvarar för att peka ut och definiera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Stockholms stad. Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Byggnaderna klassificeras i fyra kategorier med hänsyn till deras kulturhistoriska värde och redovisas med färgerna blått, grönt, gult och grått:

- Blått anger bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Grönt betyder att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gult avser en fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
- Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier.
- Streckad - Fastighet med bebyggelse uppförd 1990 eller senare och som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Plan och bygglagen, PBL

För synnerligen och särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse, det vill säga blå- och grönmarkerade byggnader är 3 kap 12 § i (PBL) Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 3 kap 10 § och 13 § tillämpliga. Denna lagstiftning är kopplad till Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering som finns redovisad för Hässelby gård i detta faktablad.

- 10 § Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).
- 12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas. Lag (1994:852).
- 13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt omgivningens karaktär. Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

Framsida uppfån: Höghus vid Maltesholmsvägen. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum. Nedan: Radhus i kv. Naturkänslan. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.



Historik

Hässelby omnämns skriftligt första gången 1244, då som Esliby. Under 1300-talet sägs en by med namnet Hæsliby ligga på platsen för nuvarande Hässelby slott. Förleden i namnet, ordet hæsli eller hässle, har olika innebörd men den sannolika betydelsen är hasselskog.

Familjen Bonde uppförde under mitten av 1600-talet Hässelby slott vilket stannade i släktens ägo fram till 1931 då det såldes till staden, tillsammans med den i stort sett obebyggda marken. År 1949 inkorporerades hela Hässelby och Spånga med Stockholm. Tunnelbanestadsdelen Hässelby gård bildades 1951 och omfattade till 1954 även Hässelby Strand.

Stadsdelen planerades som en av förorterna i Vällingbygruppen, där de boende förväntades utnyttja stadsdelgruppcentrumet i Vällingby. Förutom Hässelby och Vällingby ingick även Blackeberg, Grimsta och Råcksta. Detaljplanerna utarbetades 1952 av bl.a. arkitekterna Carl-Fredrik Ahlberg, Göran Sidenbladh och Hans Uddenberg. Drivande kraft var stadsplanedirektören Sven Markelius som låg bakom arbetet med planerna för Stockholms nya satellitstäder.

Byggandet av det moderna Hässelby gård skedde huvudsakligen åren 1953–1955. År 1956 var tunnelbanan klar fram till Hässelby gård. Därefter har förändringarna varit små fram till 1990-talet då en förtätning av stadsdelen inleddes.

Bebyggelsens karaktär

Hässelby Gård är en stadsdel med välplanerad miljö där terrängen och kommunikationslederna delar upp bebyggelsen i flera enklaver med delvis olika arkitektoniska uttryck. Stadsbilden är luftig och omväxlande, med grupper av bebyggelse inbäddad i grönska. Bebyggelsen utgörs främst av lamellhus i 3 våningar, präglade av 1950-talets folkhemsarkitektur och grannskapsplanering, men också av punkthus, skivhus och två större områden med radhus.

Tunnelbanestad

Stockholms expansion under 1940- och 1950-talen inspirerades till stor del av den engelska grannskapsplaneringen med ledord som Neighborhood planning och Community centers. Denna växte fram ur funktionalismen men baserades även på sekelskiftets trädgårdsideal där bostäder, arbetsplatser och social service integrerades i mindre enheter. Tanken var bl.a. att främja social gemenskap och forma den demokratiska medborgaren. Bebyggelsen utgörs i stort av funktionalismens lamellhus men nu i ett mer varierat planmönster, med byggnaderna grupperade kring gårdar.

Tunnelbanenätaets utbyggnad skapade förutsättningar för byggandet av nya stadsdelar i stor skala. Till programmet "Det framtida Stockholm" från 1945 utarbetades en schemaplan för ett idealt förortssamhälle för ca 10 000 invånare, med ett relativt tätt stadsmässigt centrum och längre ut bebyggelse i avtagande skala. Programmet bildade en grund för ett mera ingående planarbete som utkristalliserades i 1952 års Generalplan för Stockholm. Dessa idéer utvecklades ytterligare under 1950-talet och resulterade i den självförsörjande s.k. ABC-staden.

Hässelby gårds bebyggelse är grovt uppdelad i fyra områden, vilka samtliga är knutna till centrumet vid Hässelby torg. Området ett, kring Enspännargatan och Astrakangatan, samt område två, kring Louviselundsvägen och Friherregatan, påminner när det gäller planeringen om varandra. Det tredje området ligger på höjden öster om Astrakangatan, kring Viveka Trolles gränd och kring Liljeörngatan. Det fjärde området, söder om Maltesholmsvägen, är mer löst grupperat. Separata gång- och cykelvägar löper genom grönstråken som skiljer de olika bostadsenklaerna åt.

Flera av tidens mer namnkunniga arkitekter, som Ernst Grönwall, Hjalmar Klemming, Nils Tesch och Curt Strehlenert, har i Hässelby gård skapat en tidstypisk, delvis storskalig bebyggelse. Bostadshusen är grupperade med omväx-

lande höga punkthus och låga bostadshus kring skyddade gårdar. Bebyggelsen är anpassad till terrängen med gott om sparad naturmark och grönskande gårdar. Även om de olika bostadsområdena har mycket gemensamt i struktur och utformning har alla sin egen karaktär. Lamellhusen kännetecknas i allmänhet av ett lågmält, estetiskt formuttryck och en hantverksmässig produktion med god kvalitet i utförande och materialval, där stor omsorg lagts på detaljer som balkonger, portar, fönster och burspråk. De spritputsade fasaderna i jordfärger har ofta vita slätputsade fönsteromfattningar.

Punkthus

Punkt- och skivhusen, det kanske mest iögonenfallande inslaget i Hässelby gårds bebyggelse, har en mer framåtblickande arkitektur. De är strategiskt placerade på höjdlägen, som markörer för huvudgator och för att accentuera centrumtorget. Byggnaderna är med sin höga siluett karaktärsskapande i stadsbilden.

Radhus

De arkitektoniskt intressanta och för tiden mycket moderna radhusen vid Astrakangatan och Friherregatan i stadsdelens nordvästra del, uppfördes 1957 i Småstugebyråns regi efter ritningar av arkitektkontoret Höjer & Ljungkvist. Området utgör en övergång till Hässelby villastads småhusbebyggelse.

Äldre bebyggelse

Hässelby slott

Under 1630-talet köpte Karl Bonde upp gårdarna i byn och byggandet av Hässelby slott påbörjades under 1640-talet, sannolikt med Simon De la Vallée som arkitekt. Slottet färdigställdes troligen 1657, av sonen Gustav Bonde och arkitekten Jean De la Vallée. Anläggningen består av ett tvåvånings stenhus med två flyglar samt tillhörande trädgård, ekonomibyggnader och slottspark. Efter en omfattande brand 1721 förändrades huvudbyggnadens utseende. Ytterligare förändringar genomfördes under mitten av 1800-talet, varvid slottet i stort fick dagens utseende.

Solbacken

Det röda torpet, beläget i slutningen sydöst om Kvarnhagsgatan, uppfördes troligen vid slutet av 1800-talet och har bebotts av Hässelby slotts trädgårdsmästare men även fungerat som skogsvaktarbostad. Torpet har sedan 1988 disponerats av Grimsta trädgårdsförening.

Skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

I princip hela Hässelby gård är utpekad som *särskilt kulturhistoriskt värdefullt* i översiktsplanen för Stockholm. Inom området skall stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljöns som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde. En del av bebyggelsen i Hässelby gård har blivit mycket uppmärksam, men kanske främst det synnerligen kulturhistoriskt värdefulla Hässelby familjehotell från 1954 i kvarteret Ormängen 4, vid Ormängsgatan. De 17 olika byggnaderna i detta kollektivhus ritades av arkitekten Carl-Axel Acking och uppfördes av den framåtblickande och socialt engagerade byggmästaren Olle Engkvist 1954. Utemiljön formgavs av trädgårdsarkitekten Walter Bauer. Familjehotellet är en av få anläggningar i Stockholm av detta slag och har därför ett socialhistoriskt värde. Anläggningen är välbevarad och har stora arkitekturhistoriska och kulturhistoriska värden.

Hässelby slott, på fastigheten Hässelby slott 1, förklarades 2008 med stöd av 3 kap 1 § i lagen (1988:950) om kulturminnen för byggnadsminne. Till byggnadsminnet hör ett skyddsområde inom vilket tre byggnader ingår; Smedjan, Apelberg och Plaisiren.



Hässelbys barockslott var under 1600- och 1700-talen ett av de praktfullaste slotten i Stockholmstrakten och utgör ett viktigt historiskt dokument. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

Som ägare och förvaltare av en kulturhistoriskt värdefull byggnad bör man beakta följande:

- Att större till- och påbyggnader undviks.
- Att husets ursprungliga fasad- och takmaterial bibehålls och att tilläggsisoleringar undviks.
- Att husets ursprungliga detaljutformning med fönster, portar, balkonger, fasadutsmyckningar m.m. bibehålls.
- Att husets ursprungliga färgsättning bibehålls.
- Att byggnaden underhålls kontinuerligt med metoder och material som är anpassade till husets ursprungliga utformning, särdrag och byggnadsteknik.
- Att ursprungliga planlösningar bibehålls och att eventuell kulturhistoriskt värdefull inredning bevaras.
- Att tidstypisk markplanering och växtlighet bevaras.

Stockholms stadsmuseum ger gärna råd

För information och tips om byggnadsvård och förhållningssätt vid underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse besök gärna Stadsmuseets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard. Ni kan även gå in på www.stockholmskallan.se, besöka museets forskarsal Faktarummet eller kontakta Stockholms stadsmuseum.



Dokumentationsenheten
Box 15025, 104 65 Stockholm
Tel. 08-508 31 600
www.stadsmuseum.stockholm.se

